

แนวทางการประยุกต์หลักอภิสมาจารเพื่อส่งเสริมมารยาทของพระสงฆ์ไทย

Guidelines for Applying the Abhisamācāra Principle to Promote the Etiquette of Thai Monks

พระมหามานูญ ปริณญาโณ (พรหมจินดา)*

Phramaha Manoon Pariṅkāṇo (Promjinda)

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร**

Phramaha Somboon Vuddhikaro

सानุ มหัทธนาตุลย์***

Sanu Mahatthanadull

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Buddhist Studies The Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: manoon5678@gmail.com, phannasomgs@gmail.com, petchsanu@gmail.com

Received: September 04, 2023

Revised: November 16, 2023

Accepted: November 18, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาสภาพมารยาทของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน (๒) เพื่อศึกษาอภิสมาจารในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ (๓) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์หลักอภิสมาจารเพื่อส่งเสริมมารยาทของพระสงฆ์ไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ๙ รูป/คน วิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอรายงานในลักษณะการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพมารยาทของพระสงฆ์ในการใช้เครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยีในประเด็นลักษณะของการทำงานส่วนตัวเพื่อการนำเสนอกิจกรรมและเรื่องราวของผู้ใช้สื่อไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การใช้วาจา การแสดงความคิดเห็นออกสื่อช่องทางที่สร้างขึ้นหรือการอยู่ในสถานที่และภาพส่วนตัวที่ไม่เหมาะสม แต่ก็ได้มีการใช้เครื่องมือสื่อสารร่วมกับการทำงาน การติดต่อสื่อสาร การประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัด การสืบค้นหาข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ (๒) สภาพมารยาทการปฏิบัติตนในที่สาธารณะ

* พระมหามานูญ ปริณญาโณ (พรหมจินดา) Phramaha Manoon Pariṅkāṇo (Promjinda) พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Art (Buddhist Studies) Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร. Phramaha Somboon Vuddhikaro, Assoc.Prof.Dr. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** รศ.ดร.सानุ มหัทธนาตุลย์ Assoc.Prof.Dr.Sanu Mahatthanadull ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

ในประเด็นการบิณฑบาต การนุ่งห่ม การยืน เดิน นั่ง และการปฏิบัติตนในที่สาธารณะ (๓) สภาพมารยาททางสังคมของพระบวชใหม่ ในประเด็น ค่านิยมการบวชตามประเพณี ที่ไม่ได้ศึกษาพระวินัยก่อนอุปสมบท และความย่อหย่อนในระเบียบปฏิบัติของวัด ในมุมมองเชิงลบส่งผลในวงกว้าง คือ ภาพลักษณ์และความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์และพระพุทธศาสนา ตลอดจนสะท้อนถึงพระผู้ปกครองและวัดต้นสังกัดที่ไม่สามารถควบคุม ดูแลพระที่อยู่ในปกครองให้ประพฤติตามหลักของอภิสมาจารได้ การศึกษาอภิสมาจารในพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติสิกขาบทที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติ ในการแต่งกายนุ่งห่ม การแสดงความเคารพ การบิณฑบาต การฉันภัตตาหาร การสนทนา การยืน เดิน นั่ง และการประพฤติตนในที่สาธารณะ และพึงประพฤติด้วยการรักษากาย วาจา ใจให้บริบูรณ์เพื่อมารยาทที่งดงาม เกิดความเลื่อมใส ศรัทธาของคนในสังคม นำมาใช้เป็นแนวทางการประยุกต์ใช้อภิสมาจารมาส่งเสริมมารยาทของพระสงฆ์ไทย ในระดับบุคคล ประการแรกคือต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร และการสืบค้นข้อมูล การคำนึงถึงผลประโยชน์ต่อตนเอง คณะสงฆ์ สังคม ต้องมีความละเอียดต่อการประพฤติตนที่ไม่เหมาะสม สร้างจิตสำนึกของการเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า สร้างจิตสำนึกในการพัฒนาวินัยและคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับตนเอง พึงรู้จักกาลเทศะ ตระหนักในมารยาทที่ควรปฏิบัติ และระดับนโยบาย นำหลักอภิสมาจารแปลงสู่การปฏิบัติจริง จัดทำคู่มือมารยาทของพระสงฆ์ไทย การเน้นย้ำและสะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังของสังคมต่อพระสงฆ์ ด้วยการบ่มเพาะมารยาทตั้งแต่วัยเยาว์ การให้ความรู้ในทุกกระดานการศึกษา จนกระทั่งการเข้ามาบวชฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความศรัทธา และรักษาพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ : แนวทางการประยุกต์; หลักอภิสมาจาร; ส่งเสริมมารยาท; พระสงฆ์ไทย

Abstract

This research has three objectives: (1) to study the current state of Thai monks' etiquette, (2) to study the Abhisamācāra in Theravada Buddhist scriptures, and (3) to study the application of the Abhisamācāra principle to promote Thai monks' etiquette. This research employed qualitative research methodology by studying documents and interviewing 9 key informants, analyzing its content and then presenting the report in a descriptive manner.

The findings show that: (1) the state of etiquette in the use of communication tools and technology in terms of the nature of use in conjunction with work communication public relations searching for information, (2) the state of etiquette for one's conduct in public on issues of alms-gathering, dressing, standing, walking, sitting and conducting oneself in public places, and (3) the state of etiquette that one did not study etiquette

before ordination on the issue of traditional ordination values. Under the improper learning of the discipline before ordination and laxity in the temple's regulations, if the positive effect is taken into consideration, it gave rise to the effectiveness in the Buddhist works whereby it facilitates the convenient communication and receiving information as the good tools in making public relation between individuals and it also serves as the communicative tools to outside people, if the negative effect is taken into account, it gave rise to the wide image and faith of people toward Buddhist monks and Buddhism even reflecting on the guardian and affiliation temples. From the study of the Abhisamācāra of Buddhist monks, it showed that the Buddha has prescribed the precepts that the monks should follow which include etiquette in dressing in perimeter, showing respect, alms-giving, eating food, talking, standing, walking, sitting and behaving in public where one should control their body, speech and mind for the beautiful manners to be venerated by people in a society. In order to be used as a guideline for applying Abhisamācāra to promote the etiquette of Thai Buddhist monks at the personal level, the first step is to consider the purpose of communication and information retrieval whereby considering the interests of oneself, the Sangha and Buddhism should be done by putting the principle of moral shame and dread into action. In doing this, one should create awareness of the representation of the Buddha by making awareness in developing the research and virtues to be followed, one should understand time and place where etiquette could be properly realized. In the policy level, one should bring in Abhisamācāra to practice by preparing a manual on the etiquette of Thai Buddhist monks. The social expectation toward Buddhist monks should be emphasized through training on etiquette since the family level till educational institution and thereby becoming the Buddhist monks in order to continue Buddhism. Once done, Buddhism could be sustained as long as possible.

Keywords: Application guidelines; Abhisamācāra principle; Promote etiquette; Thai monks

บทนำ

มารยาทเป็นวัฒนธรรมทางสังคมที่ทุกคนจะต้องยึดเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ มารยาทเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เป็นมรดกทางวัฒนธรรม มารยาทของไทยเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงาม แสดงความเป็นระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม โดยจะแสดงออกทางพฤติกรรม รวมทั้งการปฏิบัติตนต่อคนอื่นอย่างเหมาะสม^๑ สำหรับชาติไทยเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาที่ถูกสอนให้เป็นผู้มีความสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ มีความกตัญญูกตเวทีกู้จักปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นได้ง่าย ดังนั้น ความมุ่งหมายของการมีมารยาทก็เพื่อต้องการให้บุคคลในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข เป็นการป้องกันการกระทบกระทั่งซึ่งกันและกันด้วยการแสดงออกทางกาย วาจา และใจ การแสดงความเคารพการวางตนที่ถูกต้อง ตามประเพณีอันดีงามที่วางเป็นแบบแผนเอาไว้ ทำให้เกิดความสงบอยู่ในสังคม เป็นบรรทัดฐานให้บุคคลดำเนินชีวิตได้อย่างสันติสุข คำว่ามารยาทหมายถึง กิริยาวาจาที่เรียบร้อย^๒ ดังมีปรากฏในพระวินัยปิฎกมีเนื้อความตอนหนึ่งว่า “โฉนพวกพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรจึงสร้างน้ำขจัดสีกายคือขาบ้าง แขนบ้าง ออกบ้าง หลังบ้างกับต้นไม้เหมือนพวกนักมวยปล้ำ เหมือนพวกลูกหลานชาวบ้านเล่า”^๓ ต้นแบบของผู้มีมารยาทดีในพุทธกาลดังเช่นพระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่มีมารยาทที่ดีที่สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ^๔

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายความหมายของคำว่ามารยาท มีคำศัพท์ในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกันอยู่ เช่น คำว่าอาจารย์ หมายถึง พระภิกษุสามเณรที่มีจรรยา มารยาท มีความประพฤติที่ดีงาม แม้แต่พระภิกษุสามเณรบางครั้งก็ประพฤติเสื่อมเสีย ละเมิดในข้อวัตรปฏิบัติขาดความสำรวม นุ่งห่มไม่เรียบร้อย เสียงดังในที่ชุมชน ขาดโอกาสในการศึกษาและขาดการอบรมจากเจ้าสำนัก ถูกทะเลาะให้อยู่แบบตัวใครตัวมัน ส่งผลให้ประชาชนศรัทธาลดน้อยถอยลง ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์และข่าวที่ปรากฏของพระสงฆ์ประพฤติตัวไม่เหมาะสมโบกรถเรียกรถเงินและขายวัตถุมงคล^๕ พระคุยกับเด็กหญิงใช้คำพูดที่สื่อเชิงขู่สาว^๖ พระสงฆ์ทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายเหตุจากแย่งพื้นที่บิณฑบาต^๗ ล้วนแต่เป็น

^๑ พระปลัดนอบ รุกขิตสีโล, *คู่มือวิทยากรอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร”*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๔๐.

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๔), หน้า ๙๐๕.

^๓ วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๔๓/๑.

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๗/๖๕.

^๕ ไทยรัฐออนไลน์, ในกระแส, “พบหลวงพี่นักโบก นั่งข้างถนนเรียกรถหยุด ขายวัตถุมงคล โกยเงินเข้ากระเป๋า”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/news/society/1864731> [๒๓ มกราคม ๒๕๖๖].

^๖ โข้วข่าวเข้านี้, “แหกทลุดพระนักเทศน์ ทักคุยกับ ด.ญ.เชิงขู่สาว”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.pptvhd๓๖.com/news> [๒๓ มกราคม ๒๕๖๖].

^๗ มติชนออนไลน์, “พระสงฆ์ทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายเหตุจากแย่งพื้นที่บิณฑบาต”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.matichon.co.th/religious-cultural> [๒๓ มกราคม ๒๕๖๖].

การกระทำที่ไม่เหมาะสมและไม่สำรวม จึงเป็นเรื่องที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลายที่มีหน้าที่ในการปกครองดูแล จะต้องหันมาเอาใจใส่ อบรมบ่มนิสัยของพระภิกษุสามเณรที่อยู่ใต้บังคับบัญชา ให้มีความสำนึกในสมณ- สัจญา ประพฤติปฏิบัติฝึกหัดกาย วาจาให้น่าเคารพน่ากราบไหว้ให้มากยิ่งขึ้นจะได้เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา ปสาทะของพุทธศาสนิกชนคนทั่วไป การพลัดถิ่นด้วยความสุภาพอ่อนน้อม คือ คนที่มีจิตใจสูงและ เชื่อมั่นตัวเอง มีสติไม่พูดไม่ทำอะไรที่เกินควร รู้จักการปฏิบัติที่พอเหมาะพองามคิดดีแล้วจึงค่อยทำพื้นฐาน ของมารยาทถือว่าเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้คนมีลักษณะดูเรียบร้อย มีความสุภาพอ่อนน้อมและ มีความสำรวมระมัดระวังอยู่ตลอดเวลาจะเป็นการแสดงออกทั้งทางกาย วาจาและใจ ด้วยความจริงใจ อันจะส่งผลให้เป็นผู้รู้จักความเคารพตนเองและการเคารพผู้อื่น^๙ การดำเนินชีวิตไม่ว่าจะอยู่สถานภาพ พระสงฆ์ สามเณร แม่ชี นักบวชหญิง อุบาสก อุบาสิกา มารยาทมีความสำคัญอย่างยิ่งที่แสดงออกมาให้ เห็นทั้งในด้านบวกและด้านลบ มารยาทที่ดีควรจะได้รับ การยอมรับ เชื่อถือจากผู้พบเห็นและเป็นที่ยอมรับ ของทุกคนที่ได้ใกล้ชิด ผู้ที่มีมารยาทดีส่วนใหญ่จะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แต่อย่างไรก็ตาม มนุษย์ทุกคนมีความแตกต่างกันจากที่มารากฐานของครอบครัวสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมส่งผล ให้มารยาทของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างและหลากหลาย การพยายามที่จะเข้าถึงบุคลิกลักษณะของ แต่ละบุคคลจึงมีศาสตร์แขนงต่าง ๆ เกิดขึ้นเพื่อที่จะศึกษา เข้าใจและปรับพฤติกรรมที่แสดงออกมาด้วย ความมีมารยาทงดงามและพึงประสงค์ ฉะนั้น การมีมารยาทที่ดีจึงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและยังเป็นการสร้าง ความเชื่อมั่น ประทับใจและศรัทธาแก่ผู้พบเห็น มารยาทหรืออภิสมจารในพระพุทธศาสนาจึงเป็นประโยชน์ ต่อผู้ที่ศึกษาและนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองเป็นอย่างยิ่ง ทั้งด้านกาย วาจาและใจให้งดงาม

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาอภิสมจารเพื่อ ส่งเสริมมารยาทของพระสงฆ์ไทย ทั้งที่เป็นเนื้อหาสาระที่ได้จากคัมภีร์ พระไตรปิฎก อรรถกถา เพื่อเสนอ แนวทางการประยุกต์หลักอภิสมจารสำหรับพระสงฆ์ในปัจจุบัน และการนำมาใช้เพื่อการพัฒนาตนเอง ให้เป็นผู้ที่มีมารยาทงามรวมถึงการปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำเนินชีวิต อีกทั้ง ยังเป็นแบบอย่างที่ดี ในฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความนับถือและศรัทธาแก่ผู้พบเห็นให้ดียิ่งขึ้นไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพมารยาทของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน
๒. เพื่อศึกษาอภิสมจารในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
๓. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์หลักอภิสมจารเพื่อส่งเสริมมารยาทของพระสงฆ์ไทย

^๘ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๘๕.

^๙ สมศรี สุกมลินันท์, **มารยาทสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทปูนซิเมนต์ไทย จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๙.

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ๓ ด้าน คือ

๑) ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ เกี่ยวข้องกับมารยาท ความหมาย ความสำคัญ ประเภทโทษของการขาดมารยาท ประโยชน์ของมารยาท เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับอภิสมการ ความหมาย ประเภทระเบียบปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ ในหมวดสารูป หมวดโกชนปฏิสังยุต หมวดธัมมเทศนาปฏิสังยุต หมวดปภินณกะรวมทั้งการนั่ง การแสดงธรรม การบิณฑบาต การนอน และอิริยาบถต่าง ๆ คุณค่าของอภิสมการ และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการประยุกต์หลักอภิสมการเพื่อส่งเสริมมารยาทของพระสงฆ์ไทย

๒) ขอบเขตด้านเอกสาร ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คู่มือพระสังฆาธิการ ระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ วินัยสำหรับนักรธรรม หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความวารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมารยาทของพระสงฆ์ และแนวทางการประยุกต์หลักอภิสมการเพื่อส่งเสริมมารยาทของพระสงฆ์ไทย และ (๓) ขอบเขตด้านข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ กรรมการมหาเถรสมาคม พระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส นักวิชาการในพระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชน จำนวนทั้งสิ้น ๙ รูป/คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและสร้างเครื่องมือวิจัยโดยผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ ๓ ท่าน จากนั้น ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักและเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์สังเคราะห์สภาพมารยาทของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน อภิสมการในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และแนวทางการประยุกต์หลักอภิสมการเพื่อส่งเสริมมารยาทของพระสงฆ์ไทย เพื่อนำเสนอผลการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัย และได้นำเสนอสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ยุคของการสื่อสารในปัจจุบันจะพบได้ว่าโทรศัพท์หรือเครื่องคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงาน การใช้ส่งข้อมูล การใช้ในธุระส่วนตัว นอกจากนี้ โทรศัพท์หรือคอมพิวเตอร์ที่มีอินเทอร์เน็ต ยังสามารถใช้ในการสืบค้นข้อมูลข่าวสาร และเรียนรู้และหาความรู้ใหม่ได้อีกด้วย หากแต่มารยาทการใช้เครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยี ผลการวิจัยพบว่า การใช้โทรศัพท์ของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่คำนึงถึง กาลเทศะ การคุยโทรศัพท์เสียงดัง การใช้โทรศัพท์ในที่สาธารณะจนลืมเรื่องการวางตัวให้ถูกต้อง การไลฟ์สด การโพสต์กิจกรรมหรือเขียนข้อความความรู้สึกส่วนตัวลงโซเชียลมีเดียที่ไปและภาษาที่นำเสนอไม่เหมาะสมต่อสังคม การใช้คอมพิวเตอร์เข้าไปหาสื่ออาจารย์ ก็ไม่เป็นการสมควรสำหรับพระสงฆ์ ยิ่งพระสงฆ์มองว่าไม่เป็นปัญหาจึงใช้สื่ออย่างขาดสติส่งผลให้เสียมารยาทคือเสียอภิสมการ และการบิณฑบาตเป็นข้อวัตรที่ประสงค์ต้องออกไปสู่ภายนอก ซึ่งสภาพมารยาทที่พบเห็น

ในขณะที่บิณฑบาตพระสงฆ์หนุ่มไม่เรียบร้อย รับประทานอาหารมากเกินไป หากประพฤติไม่งาม ในขณะบิณฑบาต ทั้งการเดิน การยืน การนั่งห่ม ล้วนส่งผลต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์และพระพุทธศาสนา^{๑๐} นอกจากนี้ ยังพบว่าพระสงฆ์ที่เข้ามาบวชใหม่หรือบวชนานแล้วไม่ได้ศึกษาพระวินัยและเคยชินกับพฤติกรรมของการเป็นฆราวาสจึงขาดความตระหนักและความสำคัญของการปฏิบัติที่จะศึกษาเรื่องอาจารย์ ระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ที่วัดได้กำหนด หรือต้องผ่านการอบรมมารยาทก่อนการบวช การฝึกฝนตน การกราบ การเดิน การฉัน ภาษาหรือคำที่สมควรใช้กับฆราวาสหรือสนทนากับพระสงฆ์ การปฏิบัติตนที่ดีงามเมื่ออยู่ในที่สาธารณะ มารยาทในการปฏิบัติกิจของสงฆ์ มารยาทในพระอุโบสถ^{๑๑}

อภิธมาจาร คำสอนที่ปรากฏในพระคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท รวมถึงเหตุการณ์อันมีความเกี่ยวข้องกับมารยาทของพระสงฆ์เรียกว่า อภิธมาจารหรือเรียกอีกอย่างว่าเสขยวัตร หมวดว่าด้วยมารยาทที่จะต้องศึกษามีต้นเหตุการณบัญญัติสิกขาบททุกข้อ มี ๗๕ ข้อ กล่าวไว้ว่า ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจะทำอย่างนั้น อย่างนี้ หรือไม่ทำอย่างนั้น อย่างนี้ ซึ่งท่านอธิบายว่า ถ้าหากทำผิดหรือไม่ทำตามกฎดังกล่าว ถือว่าต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๒}

ในพระวินัยปิฎกปรากฏมารยาทในการนั่งตามหลักเสขยวัตร ๗๕ คือวัตรหรือข้อปฏิบัติที่ภิกษุจะต้องศึกษา หมวดที่หนึ่งชื่อว่าสารูป ว่าด้วยกิริยามารยาทที่ควรประพฤติในเวลาที่จะเข้าไปในหมู่บ้าน มี ๑๒ สิกขาบท คือ ปกปิดกายด้วยดินนั่งในบ้าน สำรวมด้วยดินนั่งในบ้าน มีสายตาทอดลงนั่งในบ้าน ไม่เวกฝ้านั่งในบ้าน ไม่หัวเราะดังนั่งในบ้าน ไม่พูดเสียงดังนั่งในบ้าน ไม่โคลงกายนั่งในบ้าน ไม่ไกวแขนนั่งในบ้าน ไม่สั่นศีรษะนั่งในบ้าน ไม่เอามือค้ำกายนั่งในบ้าน ไม่เอาผ้าคลุมศีรษะนั่งในบ้าน ไม่นั่งรัดเข่า นั่งในบ้าน^{๑๓} นอกจากนี้ มารยาทที่ดีงามของพระสงฆ์มี ๒๖ สิกขาบท ในแต่ละสิกขาบทอธิบายไว้ว่า สิกขาบทที่ ๑ ถึง ๔ และสิกขาบทที่ ๙ ที่ ๑๐ กล่าวถึงการนุ่งผ้าต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อย ปิดเนื้อสะดือ นุ่งห่มได้เข่าลงมา ไม่ห้อยหน้าห้อยหลัง ควรทำมุมทั้งสองข้างเสมอกัน และปกปิดกายให้เป็นที่เรียบร้อย เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและปกป้องความไม่งามในร่างกาย มิให้ผู้อื่นได้พบเห็น ยามที่ออกจากที่พำนักสงฆ์ และเข้าไปในละแวกบ้าน หรือเข้าไปในบ้านของชาวบ้าน ไม่ควรเดินหรือนั่ง เลิกหรือยกผ้าขึ้นข้างเดียวหรือทั้งสองข้าง ควรใส่ใจศึกษาในทุกสถานที่ กล่าวคือ ทั้งในวัดและละแวกบ้าน สิกขาบทที่ ๓-๒๖ กล่าวถึงการเดินไปในละแวกบ้านหรือนั่งอยู่ในบ้าน ต้องไม่ทำในสิ่งที่ไม่ควรทำ โดยขาดความยำเกรง หรือขาดความเคารพ หรือเดินเข้าไปในสถานที่ต่าง ๆ โดยไม่ได้รับอนุญาต ในการเดินหรือนั่ง จะต้องระมัดระวังอิริยาบถหรือกิริยาท่าทางต่าง ๆ ให้อยู่ในอาการสงบ ไม่สอดสายตามองไปทั่ว ควรมองดูเพียงชั่วคราวเพียงเพื่อให้รู้ว่ามียันตราย ไต ๆ จะเกิดขึ้นบ้าง ข้อบัญญัติในหมวดดังกล่าวนี้ ยังกล่าวถึงอิริยาบถสำคัญ

^{๑๐} สัมภาษณ์ KI 4, ๒๙ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๑๑} สัมภาษณ์ KI 3, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๑๒} วิ.มท. (ไทย) ๒/๕๗๖/๖๕๐.

^{๑๓} วิ.มท. (ไทย) ๒/๖๐๑/๗๗๕.

คือ การเดิน ท่านอธิบายว่า เมื่อเข้าไปในละแวกบ้าน^{๑๔} เรือนหรือในบ้าน ภิกษุต้องไม่กระทำการอันเป็นการสร้างความไม่สงบแก่ประชาชน ต้องไม่เดินหัวเราะลั่น ส่งเสียงตะเบ็งหรือตะโกนเสียงดัง ถ้าต้องมีการสนทนา ควรพูดเสียงเบา ๆ นอกจากนี้ กล่าวถึงลักษณะของการเดินที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความศรัทธา เช่น ควรเดินตัวตรงไม่โยกกายไปมา^{๑๕} แม้แต่การบิณฑบาตและการฉันที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่กล่าวไว้ในกาฬิงการพินธุการุญญะว่า เราจักรับบิณฑบาตโดยเคารพ^{๑๖} พึงทำความสำเหนียกว่า เราจักให้ความสำคัญในบาตรขณะรับบิณฑบาต พึงทำความสำเหนียกว่า เราจักรับบิณฑบาตพอเหมาะ กับแกง พึงทำความสำเหนียกว่า เราจักรับบิณฑบาตเสมอขอบปากบาตร^{๑๗} มารยาทที่ติงามของภิกษุ เพราะในแต่ละสิกขาบทมีความสำคัญกล่าวคือสิกขาบทที่ ๒๗-๓๐ เป็นข้อบัญญัติเกี่ยวกับการรับบิณฑบาต หรืออาหารของภิกษุ พึงรับด้วยความเคารพไม่ทำอาการรังเกียจของผู้ที่นำมาถวายในการรับบิณฑบาต ให้รับแต่พอรับประทานอิม^{๑๘} ไม่ควรเอาข้าวปกปิดกับข้าวไว้เพื่อหวังจะให้ญาติโยมใส่กับข้าวให้ ถือเป็นกริยาที่ไม่เหมาะสม ควรเป็นผู้เลี้ยงง่าย ถ้าไม่เจ็บไข้ได้ป่วยก็ไม่ควรเอ่ยปากขอใคร ฉันตามมีตามได้ที่ญาติโยมจัดหามาให้ตามที่เขาสะดวก เวลาฉันบิณฑบาต พระพุทธเจ้าทรงไม่ให้พระภิกษุดูบาตรของภิกษุรูปอื่น คือ ไม่ให้ดูว่าพระภิกษุรูปนั้นได้กับข้าวดีกว่าเราหรือเปล่า ได้มากหรือได้น้อย เพราะดูแล้วอดเอามาเปรียบเทียบไม่ได้ อาจจะเป็นเหตุให้กระทบใจกันได้มีขนาดที่พอเข้าปากได้ง่าย^{๑๙} มารยาทของพระสงฆ์ยังสามารถอธิบายเพิ่มเติมในหลักศีล การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย จะทำให้เป็นคนมีความประพฤติเรียบร้อยดี ทั้งฝ่ายผู้กระทำความเคารพ และผู้รับการเคารพ เพราะศีลเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ จะช่วยทำให้บุคคลได้สำรวจจุดตนเองว่าเป็นผู้ควรแก่เคารพกราบไหว้ของคนอื่น^{๒๐}

แนวทางการประยุกต์ใช้อภิสมัจจาทมาส่งเสริมมารยาทของพระสงฆ์ไทย หากพิจารณาแนวทางการประยุกต์ใช้อภิสมัจจาทในระดับบุคคล ประการแรกคือต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการสื่อสารและการสืบค้นข้อมูล การคำนึงถึงผลประโยชน์ต่อตนเอง คณะสงฆ์ สังคม และสร้างจิตสำนึกของการเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า สร้างจิตสำนึกในการพัฒนาวินัยและคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับตนเอง พึงรู้จักกาลเทศะตระหนักในมารยาทที่ควรปฏิบัติ ทั้งที่อยู่ในวัดและอยู่ในที่สาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นที่การบิณฑบาต การเดิน การนั่ง การนุ่งห่ม รวมถึงการส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้ศึกษาทั้งปริยัติธรรมและปฏิบัติควบคู่กันไปเพื่อเป็นหลักในการข่มใจไม่หลงหรือตกเป็นทาสเทคโนโลยี พระสงฆ์ควรมีสติและยับยั้งชั่งใจในการใช้เครื่องมือ

^{๑๔} ละแวกบ้านหมายถึงโคจรคาม สถานที่ที่เกี่ยวบิณฑบาต. กงขา.ฎีกา. (บาลี) ๔๖๑.

^{๑๕} กงขา.อ. (บาลี) ๓๒๗.

^{๑๖} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๐๒/๖๗๖.

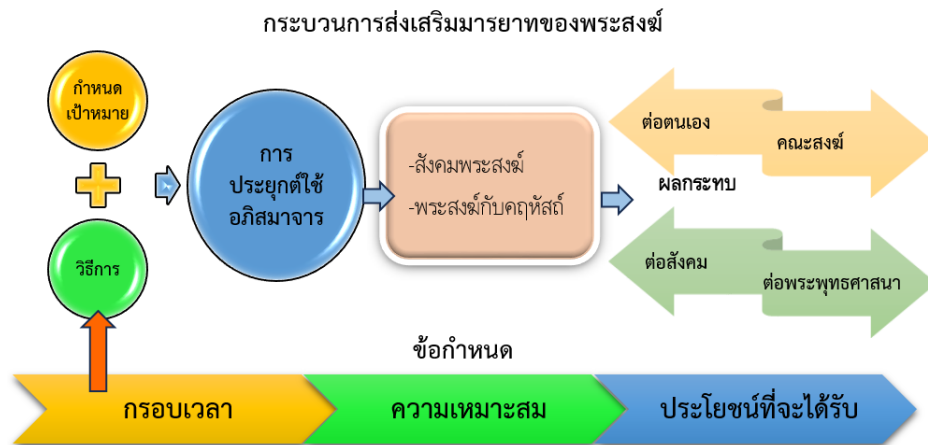
^{๑๗} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๓๒/๗๑๐.

^{๑๘} สารตถ.ฎีกา. (บาลี) ๓/๑๓๐.

^{๑๙} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๖๔/๒๓๒.

^{๒๐} อ.ง.ป.ญ.จก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๑๑๑.

สื่อสารและเทคโนโลยี และระดับนโยบาย นำหลักอภิสมาจารแปลงสู่การปฏิบัติจริง จัดทำคู่มือมารยาทของพระสงฆ์ไทย การเน้นย้ำและสะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังของสังคมต่อพระสงฆ์ ด้วยการบ่มเพาะมารยาทตั้งแต่อยู่ในครอบครัว การให้ความรู้มารยาทในทุกระดับชั้นการศึกษา จนกระทั่งการเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ดังนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้พระสงฆ์พ้นจากภัยอันเกิดจากเครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยีและกิเลสที่เข้ามาช่วยวนผ่านสื่อ ผ่านเกมส์ หรือการดูหนัง การพัฒนาและฝึกตนเกี่ยวกับมารยาท การปฏิบัติตนในที่สาธารณะ ตลอดจนการให้ความสำคัญและเห็นถึงประโยชน์ของการมีมารยาท คือพระสงฆ์ที่จะต้องตั้งมั่นอยู่ในอภิสมาจารทั้ง ๗๕ ข้ออย่างเคร่งครัด ศึกษาพระธรรมวินัยและการปฏิบัติภาวนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับจิตใจ ซึ่งจากผลการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ดังนี้



บทสรุป

สภาพมารยาทของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน มี ๓ ประการ ได้แก่ (๑) สภาพมารยาทการใช้เครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยีในประเด็นลักษณะของการใช้งานร่วมกับการทำงาน การติดต่อสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ การสืบค้นหาข้อมูล การนำเสนอข้อมูล ภาพส่วนตัว (๒) สภาพมารยาทการปฏิบัติตนในที่สาธารณะในประเด็นการบิณฑบาต การนุ่งห่ม การยืน เดิน นั่ง และการปฏิบัติตนในที่สาธารณะ (๓) สภาพมารยาททางสังคมของพระบวชใหม่ ในประเด็น ค่านิยมการบวชตามประเพณี การไม่ได้ศึกษาพระวินัยก่อนอุปสมบท และความย่อหย่อนในระเบียบปฏิบัติของวัด ในมุมมองเชิงลบผลกระทบที่ส่งผลในวงกว้าง คือ ภาพลักษณ์และความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์และพระพุทธศาสนา ตลอดจนสะท้อนถึงการปกครอง การควบคุมดูแลของพระผู้ปกครองและวัดต้นสังกัด

การศึกษาอภิสมาจารในพระพุทธศาสนาหรือเรียกอีกอย่างว่ามารยาทเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติสิกขาบทที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติ มารยาทในการแต่งกายนุ่งห่มเป็นปริมณฑล การแสดงเคารพ การบิณฑบาต การฉันภัตตาหาร การสนทนา การยืน เดิน นั่งและการประพฤติตนในที่สาธารณะ

และพึงประพฤติด้วยการรักษากาย วาจา ใจให้บริบูรณ์เพื่อมารยาทที่งดงามเกิดความเลื่อมใส ศรัทธาของคนในสังคม

แนวทางการประยุกต์ใช้อภิธานุกรมาสงเสริมมารยาทของพระสงฆ์ไทยต้องนำมาประยุกต์ใช้กับพระสงฆ์ด้วยกันและพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ โดยในระดับบุคคล ประการแรกคือต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการสื่อสารและการสืบค้นข้อมูล คำนึงถึงผลประโยชน์ต่อตนเอง คณะสงฆ์ สังคม สร้างจิตสำนึกของการเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า การพัฒนาวินัยและคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับตนเอง พึงรู้จักกาลเทศะตระหนักในมารยาทที่ควรปฏิบัติทั้งในวัดและที่สาธารณะ และระดับนโยบาย นำหลักอภิธานุกรมาสงเสริมมารยาทมาปฏิบัติจริง จัดทำคู่มือมารยาทของพระสงฆ์ไทย การเน้นย้ำและสะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังของสังคมต่อพระสงฆ์ ด้วยการบ่มเพาะมารยาทตั้งแต่อยู่ในครอบครัว การให้ความรู้มารยาทในทุกระดับการศึกษา จนกระทั่งการเข้ามาบวชฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความศรัทธาและรักษาพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

อภิปรายผล

สภาพมารยาทการใช้เครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยีในประเด็นลักษณะของการใช้งานร่วมกับการทำงาน การติดต่อสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ การสืบค้นหาข้อมูล รวมถึงการโพลส์ การไลน์ การทำคลิปทำงานในพระพุทธศาสนาและการนำเสนอข้อมูลภาพส่วนตัวจนเกินเลย สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ อัญชลี ปิยปัญญาวงศ์และคณะ พบว่า การศึกษาเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามารถเรียนวิชาทางโลก จึงทำให้พระภิกษุไม่มีเวลาหรือมีเวลาน้อยในการศึกษาพระปริยัติธรรมและการปฏิบัติภาวนา ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้พระภิกษุมีการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ในทางไม่เหมาะสม^{๒๑} สภาพมารยาทการปฏิบัติตนในที่สาธารณะการบิณฑบาต การนุ่งห่ม การยืน เดิน นั่ง และการปฏิบัติตนในที่สาธารณะ ครอบคลุมถึงวาจาที่สุภาพ การยืน เดิน นั่ง คำนิยมการบวชตามประเพณี การไม่ได้ศึกษาพระวินัยก่อนอุปสมบท และความย่อหย่อนในระเบียบปฏิบัติของวัด ซึ่งผลการวิจัยของ พิธพิบูลย์ กาญจนพิพิธและคณะ พบว่า สามเณรบวชเข้ามาครั้งแรกจะต้องได้รับการดูแลหรือได้รับการช่วยเหลืออบรมสั่งสอนจากพระอาจารย์ผู้ดูแล เพื่อจะได้พัฒนาตนให้มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตซึ่งถือเป็นข้อประพฤติปฏิบัติ มีมารยาทที่ถูกต้องจึงจำเป็นต้องเรียนรู้วัตรปฏิบัติให้มากเพื่อป้องกันความเสื่อมเสียต่อคณะสงฆ์^{๒๒}

^{๒๑} อัญชลี ปิยปัญญาวงศ์และคณะ, “การพัฒนาสมณสาธิตของพระภิกษุในบริบทสังคมไทย”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๕ (กันยายน – ตุลาคม ๒๕๖๕) : ๓๔๕-๓๔๖.

^{๒๒} พิธพิบูลย์ กาญจนพิพิธ และคณะ “การศึกษาวิถีชีวิตของสามเณรในวัดเขตกรุงเทพมหานคร”, รายงานการวิจัย, (คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖๘-๖๙.

อภิสมภารในพระพุทธศาสนาหรือเรียกอีกอย่างว่าเสขียวัตร เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติสิกขาบทที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติ ขยายความได้ว่า มารยาทในการแต่งกายนุ่งห่มเป็นปริณทล การแสดงความเคารพ การบิณฑบาต การฉันภัตตาหาร การสนทนา การยืน เดิน นั่งและการประพฤติน ในที่สาธารณะ และพึงประพฤติด้วยการรักษากาย วาจา ใจให้บริบูรณ์เพื่อมารยาทที่งดงามเกิดความเลื่อมใสศรัทธาของคนในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระวันชัย ภูริทตฺโต (อนนตรี) พบว่า วัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัย คือ เพื่อการยอมรับว่าดีแห่งสงฆ์ ความผาสุกแห่งสงฆ์ ช่มบุคคลผู้สอนยาก ความผาสุกของเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม ปิดกั้นอาสวะทั้งหลายที่จะเกิดในปัจจุบัน กำจัดอาสวะทั้งหลายที่จะเกิดในอนาคต ความเลื่อมใสของคนผู้ยังไม่เลื่อมใส ความเลื่อมใสของคนผู้เลื่อมใสแล้ว ความมั่นคงแห่งศีลธรรม และเพื่อเป็นการเอื้อเพื่อพระวินัย^{๒๓} พระมหาสมชาติ บัวแก้ว และคณะ พบว่าหลักอภิสมภารในพระพุทธศาสนา คือระเบียบและข้อปฏิบัติที่ดีงามของภิกษุและภิกษุณี เป็นหลักประพฤติน ทั้งมารยาทและความเป็นอยู่ เพื่อนำไปสู่ความศรัทธาของชนทั้งหลาย^{๒๔} พระครูสาครสุทธิธรรม (ดิลก กิตติติลโก) และคณะ พบว่า สิกขาบทในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในพระวินัยทรงบัญญัติขึ้นเพื่อควบคุมความประพฤติของพระภิกษุ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย เหมาะสมแก่สมณสาธูป และยังพบว่า อภิสมภาร คือ ข้อวัตร ธรรมเนียมและมารยาทของพระสงฆ์^{๒๕} พระมหาอำนาจ อจฺฉริยเมธี (ศิริตัน) พบว่า มูลแห่งพระบัญญัติที่ทรงตั้งเป็นขนบธรรมเนียมเรียกว่า อภิสมภาร เป็นระเบียบแบบแผนที่พระศาสนาทรงตั้งขึ้น เพื่อบริหารหมู่สาวกให้ประพฤติดีงาม มิฉะนั้นการปกครองหมู่สาวกที่มีมากขึ้นโดยลำดับจะไม่เรียบร้อย ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความศรัทธาเลื่อมใสของผู้พบเห็น^{๒๖} อย่างไรก็ตาม ยังมีงานวิจัยที่ได้ขยายความถึงมารยาทเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่งานวิจัยของ ศิริโรจน์ นามเสนา พบว่า มารยาทเป็นระเบียบ แบบแผน การประพฤติที่ดีงาม แสดงถึงพฤติกรรมสุภาพเรียบร้อยทั้งกายวาจา โดยมีใจเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม และมารยาทยังเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมและเอกลักษณ์^{๒๗} และเฉลิมศรี

^{๒๓} พระวันชัย ภูริทตฺโต (อนนตรี), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์มูลเหตุของผู้เป็นต้นบัญญัติสิกขาบทในพระไตรปิฎก กับมูลเหตุแห่งการละเมิดพระวินัยของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนา และปรัชญา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๘๑.

^{๒๔} พระมหาสมชาย บัวแก้ว และคณะ, “อภิสมภาร: กระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวพระ พุทธศาสนา”, *วารสารศิลปการจัการ*, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๙๐๐-๙๐๑.

^{๒๕} พระครูสาครสุทธิธรรม (ดิลก กิตติติลโก) และคณะ, “สิกขาบทของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับมหายาน”, *วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์*, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑๑๕.

^{๒๖} พระมหาอำนาจ อจฺฉริยเมธี (ศิริตัน), “ความรับผิดชอบอาญาและพระธรรมวินัยของภิกษุสงฆ์: กรณีศึกษาพระภิกษุรับของโจร”, *สารนิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕), หน้า ๑๐๕.

^{๒๗} ศิริโรจน์ นามเสนา, “อภิสมภารในพระวินัยปิฎกกับการเผยแผ่ของพระสงฆ์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๐.

พรายพงษา พบว่า คนไทยมีมารยาท เพราะนำหลักพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตด้วยการปฏิบัติธรรม การประพฤติดีทั้งกาย วาจา และใจ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุข ดังนั้น มารยาทคือวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดต่อ ๆ กันมา^{๒๘}

แนวทางการประยุกต์ใช้อภิสมาจารมาส่งเสริมมารยาทของพระสงฆ์ไทย ระดับบุคคล ประการแรกคือต้องคำนึงถึงหลักอภิสมาจารในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ทางวินัย เพื่อให้พระสงฆ์มีความประพฤติที่ดีงาม ตระหนักในมารยาทที่ควรปฏิบัติ ซึ่งงานวิจัยของ ระดับนโยบาย นำหลักอภิสมาจารแปลงสู่การปฏิบัติจริง จัดทำคู่มือมารยาทของพระสงฆ์ไทย การเน้นย้ำและสะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังของสังคมต่อพระสงฆ์ ด้วยการบ่มเพาะมารยาทตั้งแต่อยู่ในครอบครัว การให้ความรู้มารยาทในทุกระดับชั้นการศึกษา จนกระทั่งการเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ซึ่งงานวิจัยของพระอภิรักษ์ เหมโก (ตีทอง) พบว่า ให้ความสำคัญกับการรู้และเข้าใจในพระธรรมวินัย เป็นการปกป้องพระพุทธศาสนาที่สำคัญ^{๒๙} และพระอธิการสมบัตร จารุณีโม (ถาวร) พบว่า อภิสมาจาร เป็นบทบัญญัติทางวินัยที่เกี่ยวข้องกับการประพฤติที่ดีงามที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เพื่อความผาสุกของพระภิกษุสงฆ์ และควรพิจารณาตามสภาพภูมิศาสตร์ สังคมและอภิสมาจารด้านวัฒนธรรม^{๓๐} อย่างไรก็ตาม ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล ได้เสนอการพิจารณาความผิดของพระสงฆ์ในรูปแบบเป็นระบบศาลวินัยสงฆ์และศาลปกครองสงฆ์เพื่อเป็นการสร้างคามยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทย^{๓๑} ซึ่งต่างกับการเสนอแนวทางของ ภารดี พูลประภา เอี่ยมเจริญ พบว่าเมื่อพุทธศาสนิกชนพบเห็นพระภิกษุประพฤติผิดพระวินัยสิกขาบทใดก็ตาม หรือประพฤติอนาจารไม่เหมาะสมกับสมณเพศ ให้แจ้งไปที่วัดต้นสังกัดของพระภิกษุ เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดนั้นจะต้องสืบหาข้อเท็จจริง ควรดำเนินการประชุมสงฆ์ในอุโบสถและกล่าวตักเตือน^{๓๒}

^{๒๘} เฉลิมศรี พรายพงษา, “มารยาทไทย: วัฒนธรรมมรดกฐานของพระพุทธศาสนา”, **ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘๑.

^{๒๙} พระอภิรักษ์ เหมโก (ตีทอง), “การศึกษาวิเคราะห์สิกขาบทที่เป็นโลกวัชชะและปณณัติวัชชะในภิกษุปาฏิโมกข์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๘๕-๑๕๑.

^{๓๐} พระอธิการสมบัตร จารุณีโม (ถาวร), “การศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของอภิสมาจารสิกขาบทของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาในภิกษุเถรวัชชะและมหายาน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒), หน้า ๑๕๒-๑๕๓.

^{๓๑} ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล, “การพัฒนาวิธีการพิจารณาอธิกรณ์พระสงฆ์กระทำผิดพระวินัยเป็นรูปแบบศาลวินัยสงฆ์และพระสังฆาธิการกระทำผิดทางปกครองสงฆ์ เป็นรูปแบบศาลปกครองสงฆ์”, **รายงานการวิจัย**, (คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๑๔๔.

^{๓๒} * ภารดี พูลประภา เอี่ยมเจริญ, “รูปแบบการแก้ไขวิกฤตศรัทธาในพระสงฆ์ตามหลักพระวินัย”, **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑) : ๒๕.

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. บูรณาการหลักอภิสมาจารและพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับมารยาทให้เป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์การศึกษาภายในวัด
๒. พัฒนาคู่มือหลักอภิสมาจารและหลักธรรมในพระพุทธศาสนาสำหรับพระสงฆ์
๓. ส่งเสริมการนำหลักอภิสมาจารมาศึกษาและนำไปใช้ได้ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ศึกษารูปแบบพุทธวิถีการนำอภิสมาจารมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม
๒. ศึกษาแนวทางการป้องกันการกระทำผิดหลักอภิสมาจารในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๓. ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของพระสงฆ์ที่กระทำผิดหลักอภิสมาจารในพระพุทธศาสนาเถรวาท

บรรณานุกรม

- เฉลิมศรี พรายพงษา. “มารยาทไทย: วัฒนธรรมบนรากฐานของพระพุทธศาสนา”. **ปริญญาณิพนธ์ ศิลป ศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๕.
- ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล. “การพัฒนาวิธีการพิจารณาอิทธิพลพระสงฆ์กระทำผิดพระวินัยเป็นรูปแบบศาลวินัยสงฆ์และพระสังฆาธิการกระทำผิดทางปกครองสงฆ์ เป็นรูปแบบศาลปกครองสงฆ์”. **รายงานการวิจัย**. คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- พระครูสาครสุทธิธรรม (ติลก กิตติติลโก) และคณะ. “สิกขาบทของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับมหายาน”. **วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑๑๕.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระปลัดนอบ รุกขิตสีโล. **คู่มือวิทยากรอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร”**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๖.
- พระมหาสมชาย บัวแก้ว และคณะ. “อภิสมาจาร: กระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวพระพุทธศาสนา”. **วารสารศิลปการจัดการ**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๙๐๐-๙๐๑.
- พระมหาอำนาจ อัจฉริยเมธี (ศิริรัตน์). “ความรับผิดชอบอาญาและพระธรรมวินัยของภิกษุสงฆ์: กรณีศึกษาพระภิกษุรับของโจร”. **สารนิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕.

พระวันชัย ภูริทตฺโต (อนนตริ). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์มูลเหตุของผู้เป็นต้นบัญญัติสิกขาบทในพระไตรปิฎก กับมูลเหตุแห่งการละเมิดพระวินัยของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์ ศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระอธิการสมบัตร์ จารุธมฺโม (ถาวร). “การศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของอภิสมจารสิกขาบทของพระภิกษุในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทและมหายาน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.

พระอภิรักษ์ เหมโก (ตีทอง). “การศึกษาวิเคราะห์สิกขาบทที่เป็นโลกวัชชะและปณณัติวัชชะในภิกษุปาฏิโมกข์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พิธิพิบูลย์ กาญจนพิพิธ และคณะ. “การศึกษาวินัยชีวิตของสามเณรในวัดเขตกรุงเทพมหานคร”. **รายงานการวิจัย**. คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ภาวดี พูลประภา เอี่ยมเจริญ. “รูปแบบการแก้ไขวิกฤตศีลธรรมในพระสงฆ์ตามหลักพระวินัย”. **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑) : ๒๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๔.

ศิริโรจน์ นามเสนา. “อภิสมจารในพระวินัยปิฎกกับการเผยแผ่ของพระสงฆ์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

สมศรี สุขมลนันท์. **มารยาทสังคม**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทปูนซิเมนต์ไทย จำกัด, ๒๕๓๕.

อัญชลี ปิยปัญญาวงศ์ และคณะ. “การพัฒนาสมณสาธูปของพระภิกษุในปริบทสังคมไทย”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๕) : ๓๔๕-๓๔๖.

โซว์ข้าวเข้านี้. “แหขลุ่ยพระนักร้อง ทักคุยกับ ด.ญ.เชิงชู้สาว”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.pptvhd๓๖.com/news> [๒๓ มกราคม ๒๕๖๖].

ไทยรัฐออนไลน์. “พบหลวงพี่นักโบก นั่งข้างถนนเรียกรถหยุด ขายวัดถุ่มมงคล โภจเงินเข้ากระเป่า”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/news/society/1864731> [๒๓ มกราคม ๒๕๖๖].

มติชนออนไลน์. ศาสนา-วัฒนธรรม. “พระสงฆ์ทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายเหตุจากแย่งพื้นที่บิณฑบาต”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.matichon.co.th/religious-cultural> [๒๓ มกราคม ๒๕๖๖].